

Stroffelstiennen

Van geschiedenis kun je leren. Dat vond Cicero ruim tweeduizend jaar geleden al met zijn beroemde uitspraak *Historia magistra vitae*. Tegenwoordig denken we genuanceerder over deze materie, al was het maar omdat de ontwikkelingen in de achter ons liggende eeuwen tot bescheidenheid nopen. Want, leren we eigenlijk wel, worden we wel wijzer? Toch: we hebben kennis van de geschiedenis nodig om inzicht in de wereld van nu te krijgen. Geschiedenis levend en leerzaam maken kan onder meer door zichtbaarheid ervan in de publieke omgeving. Daarin past het onderstaande pleidooi van Sofia Krol om ons te laten 'struikelen' over historie – van nog maar kort geleden en van dichtbij.

Dit jaar zijn er tijdens de bevrijdingsweek door de VPRO twee documentaires op de televisie vertoond, die voor mij de meest schokkende waren, die ik ooit heb gezien. De ene ging over de nooit vertoonde film, die gemaakt is door het Amerikaanse leger bij de bevrijding van de concentratiekampen in Nazi-Duitsland, de andere was de nooit vertoonde Duitse zogenaamde propagandafilm in het getto van Warschau.

■ Film over ontmenselijking

De propagandafilm, die destijds door de Duitsers gedurende een jaar is gemaakt, raakte mij het meest omdat zo duidelijk werd getoond, dat de toen nog levende Joden in het getto systematisch ontmenselijkt werden (onder meer door uithongering). De film werd gemaakt om later, als ze allemaal zouden zijn uitgeroeid, te laten zien wat Joden eigenlijk waren: de ontmenselijkte karikaturen van mensen, die de nazi's van ze hadden gemaakt. De banaliteit van het kwaad, zoals Hannah Arend later tijdens het Neurenbergproces opmerkte, werd hiermee in beelden aangetoond: het waren in beide documentaires groteske, onmenselijke beelden. Er was geen onduidelijkheid over waar een regime toe in staat is.

■ Auschwitzherdenking

Dit jaar was tevens het jaar van de Auschwitzherdenking. De 85-jarige Joodse Holocaust-overlevende Roman Kent, één van de indrukwekkende sprekers bij de Auschwitzherdenking

zei onder andere: 'Auschwitz is een litteken op de menselijkheid, laat deze plaats voor eeuwig een kreet van wanhoop zijn. Wees geen toeschouwer of omstander'. Hij deed een appèl op ons allemaal en niet exclusief voor alleen Joden (hoewel zij helaas een lange geschiedenis hebben) maar voor alle mensen (hij sprak ook over de tegenwoordige haat ten aanzien van islamieten), die op grond van ras, etniciteit, overtuiging, geardeerdheid of godsdienst worden uitgesloten. Zijn belangrijkste zin was: 'We willen niet dat ons verleden de toekomst van onze kinderen wordt'. De tranen liepen hem toen over de wangen...

Ik werd hierdoor diep geraakt en bedacht dat we niet meer onverschillig kunnen blijven over het uitsluiten en wegzetten van mensen in deze tijd, en dat we juist moeite moeten blijven doen om niet te vergeten wat er destijds is gebeurd, wat helaas nog steeds gebeurt en wat steeds opnieuw kan gebeuren, ook al is het op kleinere schaal.

■ Herdenking 70 jaar bevrijding

Toen ik eerder dit jaar (2015) met mijn moeder in Drachten bij de intocht van de Canadese bevrijders met een van hen had gesproken, ging het door mij heen dat een hele grote groep Joodse Nederlanders in diezelfde tijd compleet was weggevaagd, alsof ze nooit hadden bestaan. Ik bedacht dat dit mogelijk ook het geval was geweest in Drachten. Waar zouden ze hebben gewoond?

■ Drachtster Joden

Op internet stuitte ik op het verhaal van Roel Oostra (1921). Dit was een heel persoonlijk verhaal, omdat hij in die periode bevriend was met de Joodse familie Turksma: vader Mozes (1885), moeder Betje (1885) en dochter Doortje (1921). Zij woonden destijds op de Stationsweg 113 in Drachten. Oostra vertelde dat hij, voordat hij in september 1942 ging onderduiken, een afscheidsbezoek aan het gezin bracht. De vader was al weggevoerd. Tijdens dat bezoek zei zijn vrouw: 'Als mijn man hard werkt in het kamp, zullen ze hem vast wel goed behandelen'. Later bleek dat hij direct bij aankomst in het concentratiekamp was vergast.

De Turksma's wilden andere mensen niet tot last zijn en in gevaar brengen. Daarom kozen ze ervoor om geen gebruik te maken van onderduikmogelijkheden. Deze – op zich prijzenswaardige – houding had voor hen dodelijke consequenties.

■ Stolpersteine

Toen ik dit verhaal las, dacht ik, wat zou het mooi zijn als deze mensen niet meer vergeten worden, juist op de plek waar ze ooit hebben gewoond. Net zoals wij allemaal ergens wonen, dromen en verlangen, hebben zij op de zelfde wijze

daar ooit gewoond. Voor Joden is het heel belangrijk dat hun naam, ook al zijn ze overleden, nog steeds wordt genoemd, zo blijven ze voortleven en worden niet vergeten.

Ik had ooit gehoord van de *Stolpersteine* (struikelstenen), die gemaakt worden door de Duitse kunstenaar Gunter Demnig, om alle vermoorde slachtoffers te herdenken en te voorkomen, dat ze worden vergeten. Het is ook een zichtbare verwijzing naar wat er kan gebeuren als we onverschillig worden.

Ik heb Roel Oostra gebeld en met hem gesproken over zijn verhaal op internet en hem gevraagd of hij zijn medewerking wilde verlenen om ook in Drachten *Stroffelstiennen* aan te leggen. Per steen wordt de naam, het geboortjaar,

de datum en het kamp van overlijden van een van de vijftien door de Nazi's vermoorde Joodse medeburgers uit Drachten graveerd. De stenen komen voor de woningen, waar ze woonden, in het trottoir te liggen.

Roel Oostra was gerodert omdat op deze wijze zijn toenmalige vrienden niet meer worden vergeten. Hij wilde er moeite voor doen en heeft dit gedaan door contact op te nemen met Smelne's Erfskip. Het bleek dat Smelne's Erfskip dit initiatief van harte wilde ondersteunen (zie kader onderaan). ■

Sinds 1994 zijn in Europa in meer dan duizend plaatsen ruim vijftigduizend Struikelstenen geplaatst. De kunstenaar noemt ze zo omdat je erover struikelt met je hoofd en je hart, en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen.

Eind 2014 lagen er in 115 Nederlandse steden en dorpen Stolpersteine. In Friesland zijn ze onder meer te vinden in Harlingen (45 stenen, drie ervan op de foto links) en in Sneek (25).

In het artikel *Oorlogsdoden* in de vorige editie van ons blad herdachten we onder meer de vijftien Drachtster Joden die in de Tweede Wereldoorlog werden vermoord. Veertien van hen woonden bij hun deportatie nog in Drachten; Betsie Turksma (van het gezin op Kerkstraat 3) was, pas getrouwd, naar Haarlem verhuisd. Haar prachtige foto stond op het voorkaft van het vorige nummer. Zo gaf ze als het ware gezicht aan de slachtoffers.

Tegen deze achtergrond was het vanzelfsprekend dat zowel bestuur als redactie aan de realisering van het idee van Sofia Krol wilden meewerken. Maar hoe? De *Stroffelstiennen* komen in de openbare

ruimte te liggen. Daarvoor hebben we dus medewerking van de gemeente nodig. Die vraag ligt daar inmiddels en wij gaan er vanuit dat dit geen probleem is.

Dan de financiering. De kosten bedragen per steen ongeveer € 150,-. Dus voor 15 stenen € 2.250,-. Subsidie vragen? Daarvan hebben we gezegd: nee, dat zou niet moeten, dit zou direct betaald moeten kunnen worden vanuit de gemeenschap, door mensen die het van wezenlijk belang vinden dit initiatief te ondersteunen.

Als u mee wilt doen, dan kunt u een gift overmaken op onze rekening (zie pagina 3 onderaan), onder vermelding van *Stroffelstiennen*.

Elk bedrag – klein, groter – is welkom! Maar u kunt ook een steen adopteren. Als u dat wilt, maak dan € 150,- over en vermeld de te adopteren naam. U vindt de namen van de vijftien Joodse slachtoffers op pagina 13 van het vorige nummer (mei 2015).

Inmiddels zijn er al drie stenen geadopteerd, die van Betsie Mok-Turksma, Hinderika Zilverberg en een nog niet benoemde. Verder hebben we als bestuur besloten om de gift van € 445,- (zie pagina 30) voor de *Stroffelstiennen* te bestemmen. Ook bekostigen we uit onze middelen nog een steen. Al met al hebben we dan al financiering voor zeven stenen! Doet u ook mee? Via onze website en blad houden we u op de hoogte.